

**Meerjarig Strategisch Plan
2012-2015**

Ambassade Jakarta

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen

Hoofdstuk 1	Ontwikkelingen in Indonesië	1
Inleiding		1
1.1.	Economie	2
1.2.	Veiligheid en Stabiliteit (Politiek)	2
1.3.	Mensenrechten	3
Hoofdstuk 2	Keuzes strategische prioriteiten	4
2.1.	Pijler 1: Bevorderen Nederlands en economisch belang	4
2.1.1.	Versterking van economische topsectoren	4
2.1.2.	Versterking van het merk Nederland	4
2.1.3.	Duurzaamheid en landbouwgrondstoffen	5
2.1.4.	Mitigatie van klimaatverandering	5
2.1.5.	Versteving van de internationale financieel-economische structuur	5
2.2.	Pijler 2: Grotere veiligheid en stabiliteit	5
2.2.1.	Terrorismebestrijding en interne crisisbeheersing	5
2.2.2.	Bevordering van internationale veiligheid en stabiliteit door internationale samenwerking	5
2.2.3.	Regulering van het personenverkeer	6
2.2.4.	Juridische samenwerking	6
2.3.	Pijler 3: Groter respect voor mensenrechten en sterkere internationale rechtsorde	6
2.3.1.	Omstandigheden scheppen die respect voor mensenrechten bevorderen	6
2.3.2.	Bevordering van de internationale rechtsorde door rechtsopbouw, crisisbeheersings- en vredesoperaties	6
Hoofdstuk 3	Uitwerking strategische resultaatgebieden	7
3.1.	Resultaatgebied Economie, Handel en Investerings	7
3.2.	Resultaatgebied Water	7
3.3.	Resultaatgebied Agro-food, Voedselzekerheid en Duurzaamheid	8

3.4.	Resultaatgebied Versterking van het merk Nederland	9
3.5.	Resultaatgebied Veiligheid en Stabiliteit	11
3.6.	Resultaatgebied Mensenrechten en Democratie	12
Hoofdstuk 4 Ontwikkelingssamenwerking		12
4.1.	Veiligheid en rechtsorde	12
4.2.	Voedselzekerheid	12
4.3.	Water	12
4.4.	Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten	13
4.5.	Basic Education	13
4.6.	Dwarsdoorsnijdende aandachtsgebieden	13

Het Meerjarig Strategisch Plan (MJSP) Indonesië biedt een raamwerk voor het integrale Nederlandse beleid voor Indonesië in de periode 2012-15. Het ontwikkelingssamenwerkingsprogramma vormt hiervan een element. Voor Indonesië is een aangepast MJSP opgesteld omdat het land niet alleen een partnerland is in het kader van ontwikkelingssamenwerking, maar tevens tot de strategische partners van Nederland behoort, waarmee Nederland een brede en intensieve relatie onderhoudt. In sommige gevallen dienen in het MJSP voorgestelde ontwikkelingssamenwerkingsactiviteiten nader te worden uitgewerkt door ambassade Jakarta alvorens besluitvorming over uitvoering kan plaatsvinden. Waar van toepassing is dit in de tekst aangegeven. Uitvoering van het MJSP vindt plaats in dialoog met de Indonesische regering, het maatschappelijk middenveld (NGO's) en andere partners.

Lijst van afkortingen

ASC	Aquaculture Stewardship Council
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
AUSaid	Australian Agency for International Development
Bappenas	Indonesische Ministerie van Planning en Ontwikkeling
BBWS	Balai Besar Wilayah Sungai (Indonesische stroomgebied organisaties)
BKPM	Badan Koordinasi Penanaman Modal (agentschap voor coördinatie van investeringen)
BM	Beleidsmedewerker
BNPT	Badan Nasional Penanggulangan Terorisme (National Counter Terrorism Agency)
BOCI	Beleidsondersteuning Cluster Internationaal
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
C&O	Cultuur en Ontwikkeling
CBI	Centrum voor de Bevordering van Import uit ontwikkelingslanden
CEPA	Comprehensive Economic Partnership Agreement
DfID	Department for International Development (Verenigd Koninkrijk)
DVB	Directie Veiligheidsbeleid (van het Ministerie van Buitenlandse Zaken)
ELenI	Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
EU	Europese Unie
FLEGT	Forest Law Enforcement, Governance and Trade
FSC	Forestry Stewardship Council
FTE	Fulltime Equivalent
ICCT	International Centre for Counterterrorism
IDH	Initiatief Duurzame Handel
IenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IFC	International Finance Corporation
IFI	Internationale Financiële Instellingen
IKJ	Institut Kesenian Jakarta
IPD	Institute for Peace and Democracy
ISPO	Indonesian Sustainable Palm Oil

IUCN	International Union for the Conservation of Nature
JAA-TO	Joint Aviation Authorities Training Organisation
JCLEC	Jakarta Centre for Law Enforcement Cooperation
KEMLU	Kementerian Luar Negeri (Indonesische Ministerie van Buitenlandse Zaken)
KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen
KPK	Komisi Pemberantasan Korupsi (Anti-Corruptie Commissie)
LNV	(voormalig) Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
MDTF	Multi Donor Trust Fund
MFSII	Medefinancieringsstelsel II
MJSP	Meerjarig Strategisch Plan
MKB	Midden en Klein Bedrijf
MoU	Memorandum of Understanding
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
Neso	Netherlands Education Support Office
NFP	Netherlands Fellowships Programme
NGO	Niet Gouvernementele Organisatie
NICHE	Netherlands Initiative for Capacity Building in Higher Education
Nuffic	Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
ODA	Official Development Assistance
PFM	Public Finance Management
PPP	Public Private Partnership
RSPO	Roundtable on Sustainable Palm Oil
S&O	Sport en Ontwikkeling
SICA	Stichting Internationale Culturele Activiteiten
SPIN	Scientific Programme Indonesia Netherlands
SRGR	Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten
StuNed	Studeren in Nederland
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Welzijn

TNI	Tentara Nasional Indonesia (het Indonesische leger)
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
USAID	United States Agency for International Development
VenJ	Ministerie van Veiligheid en Justitie
WPF	World Population Fund
WURC	Wageningen University and Research Centre

Hoofdstuk 1 Ontwikkelingen in Indonesië

Inleiding

In het afgelopen decennium heeft Indonesië op sociaal, economisch en politiek gebied grote vooruitgang geboekt: de economie is sterk gegroeid, de armoede is gestaag verminderd, de dienstverlening in de sociale sectoren is verbeterd, en er zijn vorderingen gemaakt op het gebied van mensenrechten, hervorming van de veiligheidssector en corruptiebestrijding. Op internationaal terrein is Indonesië een actieve en belangrijke speler geworden, zowel binnen ASEAN, G20 als de VN.

Ondanks het feit dat Indonesië inmiddels een laag middeninkomen land is, moeten circa 100 miljoen van de 240 miljoen mensen rondkomen van minder dan USD 2 per dag. Daarbij bestaan nog steeds zeer grote regionale verschillen in de spreiding van armoede. Politieke en economische besluitvorming zijn nauw verweven en in handen van een kleine elite. Corruptie blijft een serieus probleem. Een matig ontwikkelde infrastructuur belemmert grotere economische groei, protectionistische maatregelen beperken markttoegang en het (beroeps)onderwijs sluit nog onvoldoende aan op de behoeften van de arbeidsmarkt. Interne stabiliteit en veiligheid zijn in de afgelopen decennia toegenomen maar religieuze en etnische conflicten komen nog regelmatig voor. Ook blijft het gevaar van terroristische aanslagen aanwezig. De fysieke kenmerken van het land (kwetsbaarheid voor natuurrampen en moeilijk te bewaken kustwateren van het eilandenrijk) leveren additionele veiligheidsrisico's op.

In de Aziatische regio is Indonesië bij uitstek een belangrijke strategische partner voor Nederland, ook gezien de gezamenlijke geschiedenis en de talloze relaties die daaruit zijn voortgekomen. Ook Indonesië ziet Nederland als een bijzondere partner, bilateraal en in EU-verband. Regelmatige strategische contacten op politiek en ambtelijk niveau zijn hierbij van groot belang.

De sterke positie van Nederland is niet vanzelfsprekend. Nederland heeft in toenemende mate te maken met concurrentie van landen in de regio (Korea, China en Japan vooral in economische zin, en Australië en Nieuw-Zeeland met name in politieke zin). Speciale inspanningen (politiek, economisch én OS) en voldoende kritische massa (personeel, financieel, facilitair) zullen nodig blijven om in de toekomst een volwaardige invulling te kunnen geven aan onze bijzondere relatie met Indonesië, ook na 2015.

De Nederlandse samenwerking met Indonesië is zeer divers; veel ministeries, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties (inclusief MFS2 partners) hebben samenwerkingsprogramma's met Indonesië. Indonesië blijft een OS-partnerland waarmee, zoals de Focusbrief Ontwikkelingssamenwerking aangeeft, de relatie verder kan worden verdiept en verbreed. Met dit Meerjarig Strategisch Plan (MJSP) geeft de ambassade aan hoe in de periode 2012-2015 strategisch invulling zal worden gegeven aan de bilaterale samenwerking. Voor het welslagen hiervan zijn zowel voldoende ODA als non-ODA middelen noodzakelijk.

Aansluitend op de aangegeven richting in het jaarplan 2011 zijn in dit MJSP duidelijke strategische keuzes gemaakt. In de geoperationaliseerde activiteiten geeft de ambassade aan hoe het strategisch belang van Nederland, zowel politiek, economisch als maatschappelijk, zal worden gecombineerd met de OS-doelstellingen armoedebestrijding en zelfredzaamheid. In lijn met de algemene uitgangspunten van het regeringsbeleid zal daarbij specifiek aandacht worden gegeven aan de economische dimensie van de samenwerking.

In dit eerste hoofdstuk worden de huidige situatie en tendensen in Indonesië beschreven. De drie pijlers van het rijksbrede internationale beleid (Economie, Veiligheid en Stabiliteit en Mensenrechten) komen hierbij aan bod. In hoofdstuk 2 wordt aangegeven op welke doelstellingen van het internationale beleid de ambassade in Indonesië zal inzetten. Hoofdstuk 3 beschrijft de operationalisering van de gekozen strategische resultaatgebieden. Hoofdstuk 4 geeft aan hoe de speerpunten uit de Focusbrief Ontwikkelingssamenwerking binnen de geïntegreerde benadering zullen worden vormgegeven.

1.1. Economie

Indonesië is de grootste economie van Zuidoost Azië - nummer 18 wereldwijd -, en vertoont een gestage groei van meer dan 6% per jaar. De economie drijft voor een aanzienlijk deel op binnenlandse consumptie. Samen met solide macro-economische fundamenteën heeft dit ertoe geleid dat het land de financiële en economische crises van de afgelopen jaren goed heeft doorstaan.

Het Nederlandse bedrijfsleven heeft veel belangstelling voor deze groeiemarkt. Nederland behoort tot de top 5 van buitenlandse investeerders in Indonesië. In 2010 werd, volgens Indonesische cijfers, vanuit Nederland ruim € 450 miljoen geïnvesteerd; in het eerste half jaar van 2011 is dit bedrag al overschreden (€ 530 miljoen). Belangrijke sectoren zijn onder andere voeding en dranken, financiële dienstverlening, en olie en gas.

De handel tussen Nederland en Indonesië groeit jaarlijks, waarbij de handelsbalans sterk in het voordeel is van Indonesië (€ 1,9 miljard Nederlandse import versus € 465 miljoen export in 2010). Protectionistische maatregelen die markttoegang belemmeren vormen een belangrijke hindernis voor het vergroten van de Nederlandse uitvoer naar en invoer uit Indonesië, en heeft ook negatieve consequenties voor bestaande en toekomstige Nederlandse investeringen in Indonesië.

Voorts is sprake van overlappende en soms tegenstrijdige wet- en regelgeving (zie ook 1.2.). De economische sterkte heeft ook geleid tot enige zelfgenoegzaamheid met als gevolg een afnemend momentum voor het doorvoeren van hervormingen. Indonesië scoort nog altijd laag op de *Doing Business* indicatoren van de Wereldbank Groep en wordt gezien als een lastiger land om zaken te doen dan de meeste omringende landen.

Tegenover deze negatieve trends staat de bereidheid van de Indonesische overheid om onderhandelingen te starten met de EU over een '*Comprehensive Economic Partnership Agreement*' (CEPA), inclusief een vrijhandelsakkoord. De totstandkoming van een CEPA zal nog de nodige tijd vergen, mede gezien de perceptie in Indonesië dat het (ASEAN) vrijhandelsakkoord met China (2010) in het nadeel van Indonesië uitwerkt. Externe druk ten behoeve van een opener en transparantere Indonesische markt komt overigens ook voort uit de samenwerking en economische integratie in ASEAN-verband.

Ondanks de sterke economische groei en dalende armoede is sprake van een ongelijke verdeling van de baten van de economische groei. Indonesië heeft in principe voldoende mogelijkheden om een effectief en duurzaam armoedebeleid te voeren, ook op belangrijke terreinen van bilaterale samenwerking zoals waterbeheer en voedselzekerheid. De overheid voert diverse programma's uit (zoals voorwaardelijke en onvoorwaardelijke cash transfers, en kredieten voor micro-ondernemingen en MKB) met aanzienlijke budgetten, maar spendeert tegelijkertijd nog steeds een groot deel van het overheidsbudget aan energiesubsidies, in het bijzonder brandstofsubsidies, die vooral ten goede komen aan de midden- en hogere klassen.

1.2. Veiligheid en Stabiliteit (Politiek)

Politiek gezien heeft Indonesië in de afgelopen jaren met name op het gebied van democratie, mensenrechten, juridische hervormingen en hervormingen van de veiligheidssector en corruptiebestrijding een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. Men heeft veel aandacht besteed aan het oplossen van interne conflicten (Aceh, Molukken), een stabiele democratie gewaarborgd en successen geboekt in de strijd tegen het terrorisme. In de regio en binnen ASEAN wordt de positie van Indonesië steeds belangrijker. Het Indonesische voorzitterschap van ASEAN in 2011 is succesvol geweest en Indonesië zal ook na afloop van dit voorzitterschap een belangrijke leiderschapsrol blijven vervullen binnen ASEAN. Ook mondiaal, zoals binnen de G20 en in de VN, is Indonesië een actieve en belangrijke speler.

De *Reformasi* heeft geleid tot redelijk functionerende democratische instituties. De pers is vrij, er is een levendig maatschappelijk middenveld en er is officieel een hoge mate van tolerantie. Door de verwevenheid tussen politiek en economie is er echter nog niet altijd sprake van transparante '*checks and balances*'.

Het decentralisatieproces heeft de verantwoordingsstructuren en besluitvormingsprocessen binnen de overheid fundamenteel veranderd en politieke en bestuurlijke besluitvorming dichterbij de bevolking gebracht. De regio's hebben grotere verantwoordelijkheden gekregen en er is een grote mate van autonomie verleend aan Aceh en Papua. Het decentralisatieproces heeft echter nog niet gebracht wat er van werd gehoopt. Basisvoorzieningen zijn verbeterd maar hebben de sociaaleconomische ongelijkheid nog niet wezenlijk verminderd. Politieke decentralisatie heeft zich sterk ontwikkeld maar administratieve en fiscale decentralisatie hebben hierbij geen gelijke tred kunnen houden. Corruptiebestrijding is een hoge prioriteit van de huidige president. In 2003 is de Anti-Corruptie Commissie (KPK) opgericht die met grote regelmaat politici, overheidsfunctionarissen en wetshandhavers aanklaagt. Vergaande hervormingen in de juridische sector hebben er onder andere toe geleid dat de rechterlijke macht formeel onafhankelijk is. Justitiële instituties (politie, openbaar ministerie en rechters) functioneren beter dan voorheen. Lage salarissen, stroperige bureaucratische regels, beperkte budgetten en gebrekkig toezicht zijn belemmerende factoren. Kennis van en toegang tot de juridische sector bij het publiek is beperkt. Hervormingen dienen zich dan ook niet alleen op de formele instituties te richten.

Leger en politie zijn van elkaar gescheiden en het leger (TNI) maakt niet langer onderdeel uit van het politieke bestuur. Terrorismebestrijding is inmiddels een primaire taak van de nationale politie, met de TNI in een ondersteunende rol. Extern wordt de TNI ingezet voor het bestrijden van piraterij in de Straat van Malakka en de Zuid-Chinese Zee, in samenwerking met Maleisië, Singapore en Thailand. Het feit dat Indonesië een grote wateroppervlakte bestrijkt, en uit meer dan 17.000 eilanden bestaat, brengt veiligheidsrisico's met zich mee. De capaciteit en infrastructuur om deze risico's te minimaliseren is nog onvoldoende.

Indonesië heeft te kampen met interne conflicten die gepaard kunnen gaan met geweld, veelal religieus (met name op Java) of etnisch (met name op Papua) van aard. In de afgelopen jaren is ook een aantal terroristische aanslagen gepleegd, geïnspireerd dan wel geïnstigeerd door (internationale) terroristische netwerken als Al Q'aida, Abu Sayyaf of Jemaah Islamiyah.

1.3. Mensenrechten

Er zijn verschillende mensenrechtencommissies actief die op verzoek dan wel op eigen initiatief onderzoek uitvoeren naar vermeende mensenrechtenschendingen. Het in 2011 door de president ondertekende Nationaal Mensenrechten Actieplan richt zich onder meer op het versterken van overheidsorganisaties die verantwoordelijk zijn voor de implementatie van het mensenrechtenbeleid, het voorbereiden op de ratificatie van internationale verdragen, de harmonisatie en evaluatie van bestaande wetten, de verspreiding van kennis van mensenrechten en het toepassen van normen en waarden op het gebied van mensenrechten. De implementatie van het beleidsplan en het daadwerkelijk naleven van bestaande wetten lopen echter uit de pas. Zo is de bescherming van mensenrechtenverdedigers een punt van aandacht. Hetzelfde geldt voor het ter verantwoording roepen van de veiligheidsdiensten. In Nederland is er veel aandacht voor de mensenrechtensituatie in Papua en de Molukken.

Volgens onafhankelijke onderzoekers is het aantal gewelddadige incidenten met een religieuze achtergrond recentelijk gestegen. Daarbij zijn veelal leden van religieuze minderheden het slachtoffer. De Indonesische autoriteiten hebben hier oog voor, maar met name op lokaal niveau wordt niet altijd de noodzakelijke bescherming geboden.

Indonesië speelt in de regio Zuidoost Azië een voortrekkersrol op het gebied van mensenrechten en profileert zich sterk op dit onderwerp in internationale fora, met name binnen ASEAN. Mensenrechten vormen ook een belangrijk aandachtspunt voor Indonesië in relatie tot de EU. In 2010 en 2011 vonden de eerste twee EU-Indonesië Mensenrechtendialogen plaats. Door de organisatie van het jaarlijkse Bali Democracy Forum stimuleert Indonesië de democratische dynamiek binnen de Aziatische context.

Hoofdstuk 2 Keuzes strategische prioriteiten

In dit hoofdstuk worden alle rijksbrede internationale doelstellingen aangegeven waarop de ambassade in de periode 2012-2015 zal inzetten. De prioriteiten zijn onderverdeeld in de drie pijlers van het externe beleid uit het regeerakkoord.

2.1. Pijler 1: Bevorderen Nederlands en economisch belang

2.1.1. Versterking van economische topsectoren

Algemeen: Indonesië is als opkomende markt redelijk gediversifieerd waardoor binnen iedere Nederlandse topsector wel één of meer sub sectoren zijn te onderscheiden met kansen voor groei (bijvoorbeeld gezondheidszorg – medische apparatuur, en energie – bio-energie). Op grond van de Nederlandse toegevoegde waarde en om mede invulling te geven aan ons ontwikkelingsbeleid zal specifieke aandacht uitgaan naar de water- en agri-sectoren (zie hieronder). Daarnaast zullen binnen de overige topsectoren activiteiten worden ontplooid die jaarlijks op ad-hoc basis zullen worden geselecteerd op grond van specifieke behoeften van de Nederlandse private sector en ontwikkelingen binnen de Indonesische economie. Vanuit de optiek van energie- en grondstoffenzekerheid speelt Indonesië thans voor Nederland een weinig prominente rol. Er zijn wel kansen voor uitvoer van bio-energie naar Nederland.

Water: De bilaterale samenwerking op watergebied met Indonesië vindt plaats binnen een interdepartementaal beleidskader (Water Mondiaal) en integreert in toenemende mate de activiteiten in Indonesië van Nederlandse nationale en lokale overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen en niet-gouvernementele organisaties. De samenwerking is gericht op het oplossen van de waterproblematiek in Indonesië en op versterking van de Nederlandse positie op het gebied van waterbeheer. Op een aantal terreinen (sanitatie, overstromingspreventie in urbane gebieden, beheer laaglanden) is het bilaterale programma al duidelijk vormgegeven. Op andere terreinen (irrigatie, integraal waterbeheer, waterbestuur) lopen de meerjarige multilaterale financieringen af, waardoor ruimte ontstaat voor een heroverweging van focusgebieden en een grotere nadruk op bilaterale samenwerking.

Voedselzekerheid: De landbouwproductie in Indonesië wordt gehinderd door problemen op het gebied van duurzaamheid en kwaliteit van de productie en door een gebrekkige logistieke infrastructuur. Nederland kan gezien zijn expertise en ervaring een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van voedselzekerheid in Indonesië door zich te richten op de verduurzaming en intensivering van de landbouwproductie en op logistiek en transport.

Aspecten van (water)beheer, landbouwontwikkeling, milieu en klimaat komen samen in de laagland veengebieden van onder andere Papua. Deze gebieden, met potentie voor landbouw en een grote biodiversiteit, zijn zeer kwetsbaar. De Nederlandse coherente benadering kan bijdragen aan integratie van de hiervoor genoemde aspecten vanuit zowel OS- als commercieel perspectief. Concreet zal Nederland bijdragen aan geïntegreerde projecten voor verbeterd veenbeheer, duurzaam bosgebruik en landbouwmodernisering. Hierbij ligt de nadruk op het streven naar zelfvoorziening en beschikbaarheid en betaalbaarheid van voedsel voor de Indonesische bevolking in het algemeen, met bijzondere aandacht voor het oostelijke deel van het land.

2.1.2. Versterking van het merk Nederland

Versterking van het merk Nederland kan niet los worden gezien van reguliere *Public Diplomacy* activiteiten, media en andere publieke optredens, of Holland Branding vanuit economische invalshoek. Daarnaast verdienen Cultuur en Hoger Onderwijs bijzondere aandacht.

Cultuur: Bestendiging van de goede naam van Nederland op cultureel gebied en de promotie van Nederlandse top culturele instellingen en nieuw Nederlands talent blijven prioriteiten voor de ambassade. Dit geldt eveneens voor het erfgoed dossier. In de programmering van het Erasmus Huis zal in toenemende mate aansluiting worden gezocht bij andere elementen van het buitenlandbeleid.

Hoger onderwijs: Nederlandse onderwijs- en kennisinstellingen staan goed aangeschreven in Indonesië. Met een gerichte inzet bij het verlenen van studiebeurzen en door het versterken van institutionele samenwerking tussen kennisinstellingen van beide landen zal hoger onderwijs een positieve bijdrage kunnen leveren aan zowel de institutionele capaciteitsversterking op de prioritaire resultaatgebieden van de Nederlandse inzet in Indonesië als ook aan de bestendinging en promotie van Nederland als toonaangevend kennis- en onderzoeksland.

2.1.3. Duurzaamheid

Gelet op het gezamenlijke Nederlandse en Indonesische belang bij de verduurzaming van handelsketens, en de gebleken toegevoegde waarde van Nederlandse kennis, zal deze inzet worden geïntensiveerd. De activiteiten zullen zich richten op voedselzekerheid en *agro-commodities*. Duurzaamheid blijft ook een rode draad in de context van waterbeheer.

2.1.4. Mitigatie van klimaatverandering

Vanuit het perspectief van klimaatverandering is Indonesië mondiaal van groot belang, hetgeen zich onder andere uit in grootschalige klimaatprogramma's van diverse internationale partners. De Nederlandse toegevoegde waarde ligt niet zozeer in algemene klimaatactiviteiten, maar in integratie van milieu- en klimaataspecten binnen de gekozen speerpunten. De Nederlandse klimaatinzet zal onderdeel vormen van de activiteiten op het gebied van water en voedselzekerheid, met bijzondere aandacht voor de kwetsbare veengebieden (zie ook 2.1.1.).

2.1.5. Versteving van de internationale financieel-economische structuur

Streven naar markttoegang voor Nederlandse bedrijven: De ambassade zal processen blijven ondersteunen die gericht zijn op een open, transparant en consistent handels- en investeringsklimaat. Het gaat hierbij ook om activiteiten op het gebied van private sector ontwikkeling, met speciale aandacht voor niches waarbinnen Nederlandse en Indonesische organisaties duurzame partnerschappen kunnen ontwikkelen.

Public Finance Management: Hoewel goed functionerend PFM een belangrijke voorwaarde is voor economische ontwikkeling zal dit, vanwege het feit dat er andere grote spelers actief zijn op dit terrein, geen specifieke doelstelling zijn voor Nederland.

Stabiele financiële markten op mondiaal niveau: Indonesië is als G20- en prominent ASEAN-lid een belangrijke gesprekspartner voor Nederland. Op deelterreinen (ontwikkelingsaspecten en toegang tot financiering, agri/voedselzekerheid, rol van opkomende landen) kunnen coalities worden gevormd. Het onderwerp vormt echter geen specifieke strategische prioriteit voor de ambassade.

2.2. Pijler 2: Grotere veiligheid en stabiliteit

2.2.1. Terrorismebestrijding en interne crisisbeheersing

Nederland heeft belang bij een stabiel en democratisch Indonesië dat zijn burgers bestaanszekerheid en veiligheid biedt. Met name op terreinen als juridische samenwerking (zie 2.2.5.), contraterrorisme, luchtvaart- en kustveiligheid en het consolideren van politiehervormingen (zie 2.3.1.) heeft Nederland aangetoond meerwaarde in Indonesië te hebben.

2.2.2. Bevordering van internationale veiligheid en stabiliteit door internationale samenwerking

Nederland heeft voor zijn maritieme handel met Azië belang bij een veilige doorvaart door de Indonesische kustwateren. Indonesië is momenteel nog onvoldoende bij machte om adequaat op te treden tegen criminele activiteiten zoals illegale visserij, mensensmokkel, terrorisme en piraterij. Ook is de kwaliteit van en de controle op de maritieme opleidingen onvoldoende gewaarborgd. Indonesië wil serieus vormgeven aan de bescherming van de kustwateren, onder meer door het oprichten van een onafhankelijke zee- en kustwacht organisatie, die tot doel heeft activiteiten op dit gebied te stroomlijnen en de kustwateren op efficiënte wijze te controleren. Nederland beschikt over relevante technische expertise om Indonesië te assisteren bij capaciteitsversterking. Versterking van de maritieme sector biedt goede economische mogelijkheden voor Nederland (bijvoorbeeld op het gebied van scheepsbouw).

Gegeven de kwaliteit van zijn diplomatieke dienst, de inhoudelijke oriëntatie van het land en zijn invloed binnen ASEAN, is Indonesië voor Nederland een belangrijke partner in het kader van samenwerking op multilaterale ontwapeningsdossiers.

2.2.3. Regulering van het personenverkeer

Mede door de economische groei, en het heropenen in 2010 van een directe lijnverbinding Jakarta-Amsterdam door Garuda, is het aantal Schengenvisum-aanvragen bij de ambassade in een jaar tijd met 40% gestegen tot boven de 20.000. Een snelle toetsing en verwerking van de aanvragen is van belang voor een goede wederzijdse politieke en economische relatie.

2.2.4. Juridische samenwerking.

Het belang van goede wetgeving en van anti-corruptiebeleid voor economische betrekkingen in het algemeen, en het investeringsklimaat in het bijzonder, is evident. Het feit dat het Indonesische juridische stelsel grotendeels gebaseerd is op het Nederlandse, geeft Nederland een duidelijke meerwaarde om Indonesië te assisteren bij de verbetering en ontsluiting van wet- en regelgeving. Deze samenwerking kan Indonesië helpen bij het verbeteren van anti-terroriswetten, van de veiligheid en procedures op vliegvelden, en bij handhaving van wet- en regelgeving in het algemeen. Vrijwel alle relevante juridische instanties in Nederland en Indonesië werken reeds samen of zijn in samenwerking geïnteresseerd. Ook op veiligheidsgebied bestaan jarenlange relaties en is sprake van kennisuitwisseling die de komende jaren kan worden versterkt. Het achterliggende doel van juridische samenwerking is niet uitsluitend gelegen in de verdere verdieping van de bilaterale relatie in economisch en politiek opzicht, maar dient ook de rechtstaat en verdere democratische ontwikkeling van Indonesië.

2.3. Pijler 3: Groter respect voor mensenrechten en sterkere internationale rechtsorde

2.3.1. Omstandigheden scheppen die respect voor mensenrechten bevorderen

Vrijheid en democratie: Vrijheid van meningsuiting en godsdienst en levensovertuiging zijn fundamentele waarden binnen een goed functionerende, democratische en pluriforme samenleving. Mede doordat Indonesië zich op dit gebied internationaal (regionaal) steeds duidelijker weet te profileren, ziet de ambassade goede aanknopingspunten om ontwikkelingen op het gebied van vrijheid en democratie te ondersteunen.

Vrijheid en veiligheid: Mensenrechtenverdedigers spelen een essentiële rol in het verdedigen van fundamentele rechten. De ambassade zal inzetten op ondersteuning van mensenrechtenverdedigers. Voortbouwend op ervaringen opgedaan in de afgelopen jaren is het belangrijk om binnen het politieapparaat mensenrechten, via de ondersteuning van *community policing*, nadrukkelijk op de agenda te houden, met extra aandacht voor Papua en de Molukken.

Vrijheid en welvaart: De Nederlandse inzet op het gebied van groei en verdeling zal zich enerzijds richten op het bijdragen aan de verbetering van het handels- en investeringsklimaat in Indonesië, en anderzijds op het vergroten van de duurzaamheid van de productie en handel, in het bijzonder 'agro-commodities' (zie ook 2.1.).

2.3.2. Bevordering van de internationale rechtsorde door rechtsopbouw, crisisbeheersings- en vredesoperaties

Indien fondsen aanwezig zijn teneinde de reeds bestaande contacten en samenwerking tussen de respectieve krijgsmachten een extra impuls te geven, zal de defensieattaché de uitvoering daarvan faciliteren en inhoudelijk ondersteunen.

Voor een toelichting op de mogelijke inzet bij het bevorderen van de internationale rechtsorde, wordt verwezen naar paragraaf 2.2.3.

Hoofdstuk 3 Uitwerking strategische resultaatgebieden

In dit hoofdstuk worden de in hoofdstuk 2 toegelichte strategische prioriteiten nader uitgewerkt en, voor zover dat nu al mogelijk is, geoperationaliseerd. Ook de synergie met de in Indonesië werkzame MFS2 partners is vermeld.

3.1. Resultaatgebied Economie, Handel en Investerings

Nederland en Indonesië hebben een gezamenlijk belang bij de bevordering van wederzijdse handel en investeringen, met als doel het creëren van welvaart en het scheppen van werkgelegenheid in beide landen.

NEDERLANDSE TOPSECTOREN

- Nederland zal, binnen de Nederlandse economische topsectoren, inzetten op groei van de Nederlandse uitvoer naar Indonesië en op een toename van de bilaterale investeringen.
- Nederland zal de beschikbare middelen en instrumenten voor economische diplomatie inzetten ter versterking van de Nederlandse economische topsectoren, in het bijzonder water en de agrisectoren (zie onder). Voor de overige sectoren zullen activiteiten als sectorrapportages, deelname beurzen, seminars, publicaties, en bedrijfsbezoeken worden ontplooid. Deze zullen jaarlijks op ad-hoc basis worden geselecteerd op grond van specifieke behoeften van de Nederlandse private sector en ontwikkelingen binnen de Indonesische economie.
- De ambassade zal deze bilaterale activiteiten vormgeven, in nauwe samenwerking met de Nederlandse private sector en de ministeries van BZ, ELenI (inclusief Agentschap NL), IenM en Defensie. Aan Indonesische zijde zijn de belangrijkste partners de private sector, diverse ministeries (met name handel, financiën en het coördinerend ministerie voor economische zaken), en BKPM, het agentschap voor de coördinatie van investeringen.
- Synergie met: water (3.2), *agro-food* (3.3), juridische samenwerking (3.5).

HANDELS- EN INVESTERINGSKLIMAAT / PRIVATE SECTOR ONTWIKKELING

- Dit onderdeel betreft de bevordering van een open, transparant en voorspelbaar handels- en investeringsklimaat in Indonesië.
- Duurzame partnerschappen tussen Indonesische en Nederlandse organisaties zullen worden opgezet, naar voorbeeld van de bilaterale douanesamenwerking waarvoor in 2011 een MoU werd gesloten. Via het bestaande *Multi-donor Trust Fund Trade and Investment Climate*, dat wordt beheerd door de Wereldbank, zal worden bijgedragen aan verbeterde wet- en regelgeving en uitvoering op het gebied van handels- en investeringsklimaat. Naast deze algemene steun aan verbetering van het ondernemingsklimaat kan ook op deelterreinen steun worden gegeven aan initiatieven van Nederlandse partijen.
- Bij het opzetten van duurzame bilaterale partnerschappen heeft de ambassade een katalyserende rol. Voorstellen voor verbetering van het ondernemingsklimaat op deelterreinen kunnen komen van geïnteresseerde Nederlandse partijen. Vanuit beide landen zullen de private sector, overheden, en maatschappelijke en kennisinstellingen betrokken zijn. Verbetering van het algemene handels- en investeringsklimaat zal voornamelijk plaatsvinden via het door de Wereldbank beheerde MDTF.
- Synergie met: juridische samenwerking (3.5).

MFS2 allianties actief binnen dit resultaatgebied: HIVOS (Green Entrepreneurship Program), Samen voor Verandering (Programma Ondernemen).

3.2. Resultaatgebied Water

De inzet op het gebied van water zal zich richten op goed en duurzaam waterbeheer in Indonesië en op versterking van de positie van de Nederlandse watersector in Indonesië. Op basis van de keuze van de thema's van het interdepartementale programma Water Mondiaal zullen de Nederlandse interventies zich richten op drie hoofdthema's (zie hieronder) en twee daarin geïntegreerde dwarsdoorsnijdende thema's (water governance en klimaatadaptatie en -mitigatie). Deze thema's bestrijken zowel OS-inspanningen als de commerciële doeleinden van economische diplomatie. Vanuit de optiek van economische diplomatie worden de meeste kansen gezien binnen de gebieden waterveiligheid, waterzuivering en maritieme ontwikkeling.

WATERVEILIGHEID

- Dit deel van het programma zal met name gericht zijn op het voorkomen en beheersen van overstromingen in stedelijke gebieden in Noord Java (met name Semarang en Jakarta).
- Samenwerking zal plaatsvinden met zowel de centrale als decentrale overheid (stadsbesturen Jakarta, Semarang). Ook wordt nauw samengewerkt met de Wereldbank. Contacten met andere, bilaterale, partners zullen worden versterkt.
- Naast BZ en IenM zullen van Nederlandse zijde op decentraal niveau de stad Rotterdam en het Hoogheemraadschap Schieland, de kennisinstelling Deltares en een breed scala aan private bedrijven betrokken zijn. Het programma biedt perspectieven voor betrokkenheid op grotere schaal van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen.
- Synergie met: Nederlandse topsectoren (3.1).

SANITATIE, DRINKWATER, WATERZUIVERING

- Centraal element binnen dit thema is de voortgezette ondersteuning van het nationale sanitatieprogramma van Indonesië (2010-2015).
- Partners hierbij zijn het Ministerie van Planning (Bappenas), de vijf meest betrokken lijnministeries en vier NGO's in het oosten van Indonesië. Het programma wordt uitgevoerd in 30 districten, in nauwe samenwerking met het Water en Sanitatie Programma van de Wereldbank.
- Aangestuurd door de ambassade, zal een consortium van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen verantwoordelijk zijn voor de ondersteuning van het nationale programma. SIMAVI is aanspreekpunt voor het programma in Oost Indonesië.
- De interventie op drinkwatergebied zal beperkt zijn tot een evaluatie van het lopende programma van PPP's.
- Synergie met: Nederlandse topsectoren (3.1).

STROOMGEBIEDBEHEER EN CAPACITEITSOPBOUW

- Doel van deze component is capaciteitsversterking van het waterbeheer, met name stroomgebiedbeheer, op Java, vooral rond Jakarta.
- Indonesische partners zijn de centrale overheid, de stroomgebiedorganisaties (BBWS), diverse kennisinstellingen en de provinciale en districtsoverheden.
- Dit programma biedt de mogelijkheid de Nederlandse integrale aanpak van ruimtelijke ordening, waterbeheer en economische (landbouw-) ontwikkeling te benutten en biedt kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven en kennisinstellingen.
- Synergie met: Nederlandse topsectoren (3.1), *agro-food* (3.3), juridische samenwerking (3.5).

MFS2 alliantie actief binnen dit resultaatgebied: Ecosystem Alliance, met name IUCN NL (National Committee of the Netherlands).

3.3. Resultaatgebied Agro-food, Voedselzekerheid en Duurzaamheid

De beoogde inzet op voedselzekerheid zal bijdragen aan de duurzaamheid en de kwaliteit van de landbouwproductie en aan verbetering van de logistieke infrastructuur. De voorstellen dienen in 2012 verder te worden uitgewerkt, om besluitvorming over toekenning van ODA-fondsen mogelijk te maken. Het betreft hier zowel de verbetering van de duurzame productie van voedsel (plantaardig en dierlijk) als van de belangrijkste handelsgewassen, en het combineert OS-doelstellingen met de bevordering van de Nederlandse economische topsectoren. Daarnaast zal Nederlandse kennis en ervaring worden ingezet om de voedselzekerheid in de laagland veengebieden te verbeteren. Er zijn vier verschillende groepen op dit resultaatgebied te onderscheiden:

WATER, VOEDSEL en ECOSYSTEMEN

- Centraal element hierbij is duurzaam beheer en gebruik van laaglanden en laagland veengebieden door beleidsontwikkeling (nationaal) en planontwikkeling en technische begeleiding bij de uitvoering op Papua. Een tweede element is hervorming van de irrigatiesector.
- Partners in Indonesië zijn de centrale overheid (Bappenas, Publieke Werken, Landbouw, en Bosbouw) en provinciale en districts- overheden in Papua. Nauwe samenwerking bestaat al met de Wereldbank en het Verenigd Koninkrijk. Ook andere bilaterale partners (zoals AUSAID) zullen hierbij worden betrokken.
- Aan Nederlandse zijde spelen ELenI, kennisinstellingen en NGO's een centrale rol.

- In 2012 zal de ambassade een besluit nemen over continuering van de Nederlandse inzet op het gebied van irrigatie.
- Synergie met: Nederlandse topsectoren (3.1), water (3.2).

INNOVATIE VAN DE LANDBOUWSECTOR

- Voedselzekerheid zal worden bevorderd door de inzet van Nederlandse expertise en kennis ter verduurzaming en intensivering van de landbouwproductie in 4 sub sectoren: tuinbouw, pluimvee, zuivel en visserij. Doel is het veiligstellen van de voedselvoorziening (zowel dierlijke als plantaardige eiwitten).
- De projecten zullen met name in Java worden uitgevoerd, gebruik makend van ervaringen met kleinschalige projecten in dit gebied. Daarnaast zullen mogelijkheden worden onderzocht om ook elders activiteiten op te starten, bijvoorbeeld op de Molukken.
- De samenwerking is vooral bilateraal van aard met BZ en ELenI aan Nederlandse zijde en de ministeries van Landbouw en Visserij aan Indonesische zijde. Ook zullen Nederlandse kennisinstellingen (o.a. WURC), het CBI en bedrijven als Friesche Vlag, East West seeds, Hendrix Genetics, Annova en de Rabobank een belangrijke rol spelen.
- Synergie met: topsectoren tuinbouw en voedsel (3.1).

DUURZAAMHEID EN LANDBOUWGRONDSTOFFEN

- Nederland streeft naar verduurzaming van de productieketens van de belangrijkste landbouwproducten die wij importeren. Het betreft hier de verduurzaming van tropisch hout (FSC en EU FLEGT), palmolie (RSPO en ISPO), cacao, koffie, thee, specerijen en aquacultuurproducten (ASC).
- De bilaterale samenwerking zal bestaan uit PPP's waarin zowel overheden (BZ, IDH-Initiatief voor Duurzame Handel, en ELenI aan Nederlandse kant en de ministeries van landbouw, visserij en bosbouw aan de Indonesische kant), NGO's als bedrijven zullen participeren. IDH zal voor een belangrijk deel zorg dragen voor financiering van de projecten waarbij de voedselzekerheidsfondsen van de ambassade ondersteunend kunnen zijn.
- Daarnaast zal worden bekeken in hoeverre het door de Indonesische ministeries van landbouw en handel tijdens het *World Economic Forum* opgerichte *partnership for sustainable agriculture* een rol kan spelen (cofinanciering samen met andere donoren als USAID, AUSaid, IFC, Wereldbank, DfID en verschillende multinationals).
- Synergie met: economie, handel en investeringen (3.1).

DUURZAME ENERGIE

- Nederland zal het lopende energieprogramma uitvoeren ter bevordering van hernieuwbare energie als alternatief voor fossiele brandstoffen.
- Bovendien zal de ambassade de (hernieuwbare) energiesector bedienen als één van de Nederlandse economische topsectoren.
- Synergie met: water, economie, handel en investeringen.

MFS2 allianties actief binnen dit resultaatgebied: Ecosystem Alliance (IUCN NL), Partners for Resilience Alliantie (Climate-proof Disaster Risk Reduction Program), Hivos (Green Entrepreneurship Program), Samen voor verandering (Programma Ondernemen) en ICCO (Food and Nutrition Security Program).

3.4. Resultaatgebied Versterking van het merk Nederland

CULTUUR

Het Erasmus Huis speelt een prominente rol in het lokale culturele leven en is als zodanig een belangrijke vlagdrager voor Nederland. De activiteiten van het Erasmus Huis en die op het gebied van culturele samenwerking zijn gericht op intensieve en langdurige samenwerking met Indonesische culturele instellingen en kunstenaars. Het Erasmus Huis zal in Nederland een duidelijker gezicht worden gegeven waardoor de programmering beter en in nauw overleg met de relevante Fondsen in Nederland kan geschieden. Bijzondere aandacht gaat uit naar programmering en inschakeling van professionele intendanten en curatoren, waardoor de topsegmenten van de Nederlandse cultuur en culturele organisaties kansen krijgen in Indonesië. De ambassade ziet in dit verband kansen op

meerdere terreinen: beeldende kunst, film, dans, architectuur, (moderne) muziek, en in het algemeen voor samenwerking tussen musea en voor de creatieve industrie. Daarnaast zullen de ambassade-cultuurfondsen C&O en S&O worden ingezet als middel voor de ontwikkeling van de Indonesische culturele infrastructuur en capaciteitsopbouw, maar ook om dwarsverbanden te leggen met andere resultaatgebieden. De programmering van het Erasmus Huis zal zoveel mogelijk in lijn zijn met de inzet en het beleid van de ambassade. Dit beleid zal worden vastgelegd in een 4 jaren-beleidsplan voor het Erasmus Huis en (delen van) de culturele functie van de ambassade. Hieruit zullen programmeringsnotities voor het Erasmus Huis voortvloeien.

Daarnaast zal blijvend aandacht worden gegeven aan het gezamenlijk culturele erfgoed.

Specifieke aspecten:

Uitwisselings-activiteiten zullen worden gestimuleerd en er zal gebruik worden gemaakt van nieuwe media om een jong en eigentijds publiek te bereiken.

Op het gebied van cultureel erfgoed beheer wordt gestreefd naar het vergroten van de kennis, bewustzijn en regelgeving bij Indonesische overheidsinstellingen en wordt de renovatie van erfgoedgebouwen gestimuleerd.

Vanuit Nederland zijn BZ en OCW betrokken. Daarnaast zijn de Nederlandse Fondsen en Instellingen, alsmede SICA belangrijke partners.

Aan Indonesische zijde wordt samengewerkt met de overheid (KEMLU en Cultuur) en met IKJ (Institut Kesenian Jakarta), diverse universiteiten en conservatoria.

Synergie met: algemene economie, handel en investeringen (3.1), duurzaamheid (3.3), mensenrechten en democratie (3.6).

HOGER ONDERWIJS

De activiteiten binnen hoger onderwijs zullen gericht zijn op institutionele capaciteitsversterking binnen de prioritaire resultaatgebieden van de Nederlandse inzet in Indonesië en op de promotie van Nederland als kennis- en onderzoeksland. De activiteiten bestaan uit:

Beurzenprogramma's

- Door beursverlening aan Indonesische professionals wordt de capaciteit van Indonesische organisaties, die belangrijk zijn binnen de samenwerking met Nederland, vergroot.
- Beurzen worden verleend via het bilaterale StuNed-programma, gericht op stafleden van organisaties waar de ambassade direct mee samenwerkt, en het wereldwijde Netherlands Fellowships Programme (NFP). Totaal aantal beurzen per jaar is 200 (StuNed en NFP).
- De ambassade speelt een belangrijke rol bij de selectie van de bursalen. StuNed wordt uitgevoerd door Nuffic/Neso/Indonesië. Het NFP wordt uitgevoerd door de Nuffic.

Institutionele samenwerking

- Vanuit het NICHE-programma wordt een aantal samenwerkingsprojecten tussen Indonesische en Nederlandse kennisinstellingen gefinancierd die ondersteunend zijn aan belangrijke terreinen van bilaterale samenwerking. De ambassade speelt hierbij een sturende rol.
- NICHE wordt gefinancierd uit centrale ODA-middelen en uitgevoerd door de Nuffic. De ambassade speelt een belangrijke rol bij de identificatie van de samenwerkingsprojecten.

Onderzoekssamenwerking

- Het Scientific Programme Indonesia - Netherlands (SPIN) stimuleert langdurige samenwerking tussen onderzoekers en onderzoeksconsortia uit Indonesië en Nederland. Het programma doet dit door financiering van bilaterale onderzoeksprogramma's en ondersteunende activiteiten.
- SPIN wordt gefinancierd door OCW en uitgevoerd door de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen (KNAW). In 2012 gaat een 3e fase van start (2012-2016). De Indonesische overheid cofinanciert de 3e fase van SPIN met 50 PhD-beurzen.
- Naast de 50 SPIN beurzen stelt het Indonesische Ministerie van Nationaal Onderwijs nog eens 50 PhD-beurzen beschikbaar voor studie van Indonesiërs aan Nederlandse universiteiten (financiering voor 3 jaar, 4^e jaar dient te worden gefinancierd door Nederlandse universiteiten).

Generieke promotie van het Nederlandse hoger onderwijs

- Het Netherlands Education Support Office (Neso) heeft als taken het versterken van de samenwerking tussen kennisinstellingen in Nederland en Indonesië, en de algemene promotie van

het Nederlands hoger onderwijs, teneinde zoveel mogelijk Indonesische studenten aan te trekken. Tevens voert Neso namens de ambassade het StuNed-programma uit. Ook is Neso betrokken bij de uitvoering van de 50 PhD-beurzen van het Indonesische Ministerie van Nationaal Onderwijs.

Synergie met: alle resultaatgebieden.

3.5. Resultaatgebied Veiligheid en Stabiliteit

De inzet op dit terrein betreft het versterken van de *Rule of Law*, het tegengaan van terrorisme en radicalisering en het bevorderen van veiligheid van de kustwateren.

RECHTSSTAATSONTWIKKELING, VEILIGHEID EN STABILITEIT

- De juridische samenwerking richt zich met name op rechtsstaatontwikkeling, verbeterd bestuur om corruptie tegen te gaan en om het decentralisatie- en democratiseringsproces verder vorm te geven, met name ter verbetering en ontsluiting van wet- en regelgeving op zowel nationaal als decentraal niveau (provincie en district), alsook het verbeteren van de toegang tot het rechtssysteem.
- Het samenwerkingsprogramma, dat deels bilateraal is (met betrokkenheid van BZ en VenJ), vloeit voort uit de reeds bestaande *Memoranda of Understanding* tussen beide landen.
- Naast bovengenoemde Ministeries zullen Nederlandse kennisinstellingen en internationale organisaties hierbij betrokken zijn.
- In de samenwerking binnen Indonesië zijn het Ministerie van Justitie en Mensenrechten, Bappenas, de Hoge Raad, het Constitutioneel Hof, de Justitiële Commissie, de KPK, de Ombudsman en lokale kennisinstellingen en NGO's betrokken.
- Mogelijkheden voor samenwerking op het gebied van gevangeniswezen zullen in samenwerking met VenJ worden onderzocht. Tevens zal worden bekeken hoe de uitvoering van de 'National Access to Justice Strategy' en ook de speciale autonomiewet in Papua kunnen worden gestimuleerd.
- Synergie met: economie, handel en investeringen (3.1). Mensenrechten (3.6) Corruptiebestrijding en verbeterde wetgeving zijn verder gerelateerd aan alle resultaatgebieden.

ANTI TERRORISME EN DERADICALISERING

- Samenwerking op het gebied van terrorismebestrijding met Indonesië is primair ingegeven ter bestrijding van (mede) tegen Nederland of Nederlandse belangen gericht terrorisme.
- Aan verdere samenwerking op het gebied van grensoverschrijdende criminaliteit, financiële inlichtingendiensten en algemene advisering op juridisch vlak, wordt vormgegeven in het kader van de juridische samenwerking (zie hierboven).
- Hoewel de samenwerking in essentie bilateraal van aard is, is coördinatie met andere partners van belang, met name met de Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en het speciale VN-bureau voor drugs en misdaad (UNODC).
- In Nederland zijn de voornaamste counterparts de NCTV en VenJ, IenM en BZ.
- De belangrijkste Indonesische counterpart is de nationale terrorismecoördinator, de BNPT, het ministerie van Justitie en Mensenrechten en het ministerie van Transport. Daarnaast zullen de in Nederland gevestigde organisaties ICCT (International Centre for Counterterrorism) en JAA-TO (Joint Aviation Authorities Training Organisation) waar relevant, worden betrokken en/of ingezet.
- Kernactiviteiten richten zich op de training en capaciteitsopbouw van DG Civil Aviation en de preventie van radicalisering in pesantren (islamitische internaten).
- Synergie met: mensenrechten (3.6).

MARITIEME VEILIGHEID

- Het verbeteren van de veiligheid van de Indonesische kustwateren ten behoeve van een vrije en veilige doorvaart van schepen die een Nederlands economisch belang dienen.
- Ondersteuning van de oprichting van een onafhankelijke en goed toegeruste zee- en kustwachtorganisatie (Bakorkamla) door overdracht van technische kennis en verbetering van de kwaliteit van de maritieme opleidingen voor civiel zeevarend personeel. Een afgeleid voordeel hiervan is mogelijke werkgelegenheid voor de Nederlandse maritieme industrie. Samenwerkingsmogelijkheden op dit terrein worden in 2012 onderzocht.

MFS2 allianties actief binnen dit resultaatgebied: ICCO (Conflict Transformation and Democratization Program), Samen voor Verandering (conflictransformatie programma).

3.6. Resultaatgebied Mensenrechten en Democratie

Om fundamentele waarden als vrijheid van meningsuiting en godsdienst binnen een goed functionerende, democratische en pluriforme samenleving te bevorderen zet Nederland via multilaterale en bilaterale kanalen in op een betere bescherming van de mensenrechten en continuering van het democratiseringsproces. Het alomvattende en dwarsdoorsnijdende karakter van mensenrechten beperkt zich daarom niet alleen tot specifieke mensenrechtenprogramma's.

- Samenwerking zal met name plaatsvinden met de Indonesische politie, het Ministerie van Justitie en Mensenrechten, het Ministerie van Buitenlandse Zaken (KEMLU), de Ombudsman en het Indonesische maatschappelijke middenveld.
- Middels gebruik van gedelegeerde middelen is samenwerking met en steun aan (inter)nationale organisaties als Clingendael, The Asia Foundation, Kemitraan, en Institute for Peace and Democracy voorzien.
- De ambassade wenst het aflopende programma met The Asia Foundation te continueren waarbij de nadruk zal liggen op (vrijheid van) religie en mensenrechtenverdedigers.
- Een programma op het gebied van *community policing*, met extra aandacht voor Papua en eventueel de Molukken, zal verder worden ontwikkeld.
- Via het Institute for Peace and Democracy zal vorm worden gegeven aan steun aan het Bali Democracy Forum.
- Synergie met: veiligheid en stabiliteit (3.5), dwarsverbanden met alle andere resultaatgebieden.

MFS2 allianties actief binnen dit resultaatgebied: HIVOS (Rights and Citizenship program en Expression and Engagement Program), Press Freedom 2.0.

Hoofdstuk 4 Ontwikkelingssamenwerking

Vanwege de geïntegreerde benadering die Nederland met het buitenlandbeleid voorstaat, kan bij de uitwerking van dit hoofdstuk over ontwikkelingssamenwerking worden volstaan met een verwijzing naar de uitwerking in hoofdstukken 2 (Strategische keuzes) en 3 (Uitwerking resultaatgebieden). Hierbij zullen zowel de speerpunten uit de Focusbrief Ontwikkelingssamenwerking als ook de dwarsdoorsnijdende aandachtsgebieden expliciet aan bod komen.

4.1. Veiligheid en Rechtsorde

Het speerpunt veiligheid en rechtsorde is uitgebreid aan bod gekomen in de uitwerking van pijler 2 veiligheid en stabiliteit, met name in paragrafen 2.2.5 en 3.5. De activiteiten zullen grotendeels met ODA middelen worden gefinancierd, de technische expertise daarentegen is een gedeelde verantwoordelijkheid van BZ en andere betrokken ministeries (VenJ, IenM en Defensie).

4.2. Voedselzekerheid

De beoogde inzet op het gebied van voedselzekerheid (zie 2.1.1 en 3.3) is gericht op het bijdragen aan duurzaamheid en de kwaliteit en kwantiteit van de landbouwproductie alsmede op de verbetering van de logistieke infrastructuur. De voorstellen dienen in 2012 verder te worden uitgewerkt, om besluitvorming over toekenning van ontwikkelingssamenwerkingsfondsen mogelijk te maken. .

4.3. Water

De inzet op het gebied van water is als resultaatgebied uitgewerkt in de paragrafen 2.1.1. en 3.2. waarin de Nederlandse interventies zich op vier hoofdthema's en twee daarin geïntegreerde dwarsdoorsnijdende thema's richten. De beoogde activiteiten voor de komende jaren worden grotendeels gefinancierd uit ODA middelen, maar het beoogde doel is dat gaandeweg meer non-ODA fondsen zullen worden ingezet.

4.4. Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR)

Nederland zet zich in Indonesië via MFS2 specifiek in voor SRGR (SRGR Alliantie, penvoerder Rutgers WPF). Ook wordt via het Nederlandse Key Population Fund (Nederlandse NGO's) en Choice and Opportunities Fund (internationale NGO's) ingezet op harm reduction (HIV en drugsgebruikers) in Indonesië. De toegevoegde waarde van de ambassade op dit terrein is beperkt. De ambassade zal daarom, behalve voortzetting van haar huidige activiteit met UNICEF op het gebied van HIV en Aids preventie via onderwijs in Papua (project loopt tot 2013, financiering uit basic education budget) geen nieuwe activiteiten ontplooiën.

4.5. Basic Education

De inzet op het gebied van Basic Education zal de komende jaren worden uitgefaseerd, maar zal ondanks reeds doorgevoerde bezuinigingen nog een flink beslag op de beschikbare ODA-middelen leggen. Zwaartepunt van deze uitgaven ligt in 2012 en 2013.

Vanuit MFS2 blijft met name de ICCO Alliantie (Basic Education Program) actief op dit terrein.

4.6. Dwarsdoorsnijdende aandachtsgebieden

Milieu en klimaat

Milieu en klimaat zijn als dwarsdoorsnijdende thema's integraal meegenomen in de geplande inzet op het gebied van water en voedselzekerheid. De uitwerking is te vinden in de paragrafen 3.2 en 3.3.

Goed bestuur

Goed bestuur is een integraal onderdeel dat bij veel strategische doelstellingen en resultaatgebieden aan bod komt. Dit aandachtsgebied is met name uitgewerkt in paragraaf 3.5.

Gender

Gender is een dwarsdoorsnijdend aandachtsgebied; binnen de individuele activiteiten zal aandacht zal worden besteed aan de participatie van vrouwen in besluitvormingsprocessen en tevens bij planning, uitvoering, monitoring en evaluatie hiervan.

Hoger Onderwijs

Op het gebied van Hoger Onderwijs zullen jaarlijks gedelegeerde ODA middelen worden ingezet voor met name de ondersteuning van de prioritaire resultaatgebieden. Ook de niet-gedelegeerde ODA-middelen (NICHE en NFP) zullen zoveel mogelijk worden aangewend voor de ondersteuning van de prioriteiten.